

Håller traditionell keynesianism?

Syftet med denna artikel är att diskutera relationen mellan traditionell keynesiansk teori som grund för ekonomisk politik och de nya stabiliseringspolitiska strategier som diskuterats i de senaste årens internationella ekonomisk-politiska debatt. Utgångspunkten är en kort översikt av några grundläggande svagheter och svårigheter med keynesiansk makroteori som underlag för ekonomisk-politiska rekommendationer. Slutsatsen är att keynesiansk teori *inte* spelat ut sin roll, men att betydande modifieringar av den ursprungliga teorin är nödvändiga; i stor utsträckning har de för övrigt också kommit till stånd.

Det keynesianska arvet

Försämringen i de västliga ekonomiernas makroekonomiska utveckling under senaste decenniet tolkas ofta som ett tecken på svagheter i keynesiansk ekonomisk teori och därmed sammanhängande misslyckanden för keynesiansk ekonomisk politik. Men innan vi går in på dessa påstådda svagheter och misslyckanden, bör det understrykas att stora delar av den "keynesianska revolutionens" arv fortfarande ligger kvar som en i stort sett oomstridd grund för all makroekonomisk analys. Det gäller framför allt betoningen av stelheten på kort sikt i priser och löner och därmed sammanhängande effekter på produktion och sysselsättning av variationer i totala efterfrågan. Dessa variationer i produktion och sysselsättning är naturligtvis huvudargumentet för keynesiansk politik, i form av statligt tillskapade variationer i efterfrågan på varor och tjänster. Ett annat viktigt arv från den keynesianska revolutionen är naturligtvis ambitionen att överhuvudtaget se statsbudget och

penningpolitik i ett makroekonomiskt sammanhang, även om numera inflationstakt och relativa priser, såsom växelkursen och reallöner, kommit att inta en mer framskjuten plats i analysen än i traditionell keynesiansk teori.

Men vad är det då för svagheter i konventionell keynesiansk analys som kommit till ytan under det senaste decenniet? Kanske kan man identifiera sex sådana svagheter. En sådan uppräknings ger samtidigt en klassificering av olika orsaker till misslyckanden inom stabiliseringspolitiken i olika länder under senare år.

Ekonomiernas öppenhet

Den första svagheten sammanhänger med en tendens i traditionell keynesiansk teori att underskatta betydelsen av de nationella ekonomiernas öppenhet mot utlandet. Trots att Keynes — både före och efter sin *General Theory* — var en i högsta grad internationell ekonom, kom hans makroteori att i huvudsak återspegla ekonomiska samband i slutna ekonomier. I viss mån beror detta nog på att trettioalet var en protektionistisk och autarkisk period, med mera slutna nationella ekonomier än under både tjugotalet och tiden efter andra världskriget. Under sjuttioalets lopp blev det emellertid alltmera klart i vilken utsträckning makroekonomiska stabilitetsproblem sammanhänger med de nationella ekonomiernas öppenhet — inte endast via pris- och kvantitetsimpulser från utlandet, utan också via de begränsningar i den inhemska stabiliseringspolitikens effektivitet som sammanhänger med varumarknadernas, kapitalmarknadernas och i vissa fall också arbetsmarknadernas alltmär internationella karaktär.

Relativprisernas betydelse

En andra, och med ekonomins öppenhet nära sammanhängande svaghet är att både politiker och ekonomer underskattade den kortsiktiga makroekonomiska utvecklingens beroende av relativpriser — såsom växelkurser, realloner, prisförhållandet mellan utrikeshandelsvaror och hemmamarknadsvaror, etc. Därmed uppkom också en underskattning av produktionskostnadernas, den internationella konkurrenskraftens och vinstnivåns betydelse för den kortsiktiga makroekonomiska utvecklingen. Alleftersom vikten av dessa faktorer blivit mera allmänt förstådd, har ekonomisk-politisk rådgivning alltmer inriktat sig på ekonomisk-politiska instrument som påverkar just relativpriser av detta slag.

Utbudssidan

En tredje svaghet med traditionell keynesianism sammanhänger med försummelsen av ekonomins utbudssida; detta har sin förklaring i att den keynesianska modellen ursprungligen utvecklades för analys av samhällsekonomier med stor outnyttjad kapacitet när det gäller både arbetskraft och realkapital. Många års erfarenheter av makroekonomisk politik under efterkrigstiden har emellertid alltmer klargjort betydelsen av en rad utbudsfaktorer, såsom utbudselasticiteterna på faktor- och varumarknaderna (som faktiskt fanns med i Keynes *General Theory*) och produktionsfaktorernas rörlighet mellan regioner och sektorer. Den starka expansionen av regionalt anknutna offentliga anläggningar och tjänster (skolor, sjukvård, socialvård) etc, har dessutom gjort att geografisk omflyttning av privat använda produktionsfaktorer skapar problem med geografiska obalanser när det gäller offentliga tjänster.

Sjuttioalets "utbudsschocker" — exempelvis de dramatiska prishöjningarna för råvaror och energi och i flera länder också lönekostnaderna — har ytterligare

accentuerat utbudssidans betydelse. Det har också blivit alltmera klart att inflationsspiralerna får en del av sin kraft från konflikter mellan olika intressegrupper, inte minst olika löntagargrupper, om inkomstfördelning och lönerelationer i samhällsekonomin. Dessa grupper tycks också, åtminstone i vissa länder, ha blivit allt starkare och mera aggressiva. Alla dessa komplikationer på ekonomins utbudssida ökar i hög grad stabiliseringspolitikens svårigheter, särskilt i ekonomier med ett relativt högt kapacitetsutnyttjande.

Förväntningarnas roll

En fjärde brist i den tidiga keynesianismen var att man underskattade betydelsen av förväntningar om framtida ekonomiska förhållanden (även om Keynes själv kraftigt betonade vinstförväntningarnas betydelse för investeringsbeslut). Så blev exempelvis prisförväntningar inte integrerade i central makroanalys förrän i slutet av sextioalet och början av sjuttioalet, i samband med omformuleringen av Phillips-kurvan. Vi vet nu alla att när pris- och löneförväntningar påverkar den faktiska pris- och löneutvecklingen på ett grundläggande sätt, så hamnar vi i en betydligt mera komplicerad värld än som förutsattes existera i den tidigare keynesianska makroteorin.

En ännu mer grundläggande insikt beträffande förväntningarnas roll håller för övrigt just nu på att växa fram. Det framstår allt tydligare att de privata subjektens beteendemönster förändras över tiden som ett resultat av den bedrivna stabiliseringspolitiken. Ekonometriskt beräknade beteendefunktioner tenderar därmed att förlora sin tidigare stabilitet. Detta är grundläggande, eftersom en viss sådan stabilitet är en förutsättning för att den ekonomiska politikens effekter på samhällsekonomin ska kunna förutses. Ett viktigt exempel är att fackföreningar och andra löneförhandlare eller prissättare anpassar sitt beteende efter vad de lärt sig

om statsmakternas ekonomiska politik, t ex om politikerna försöker förhindra arbetslöshet genom att via en expansion av efterfrågan undanröja faktorprishöjningarnas negativa konsekvenser (vad som brukar kallas "ackommodation" av kostnadshöjningar).

Som bekant har framvaxten av förväntningar av detta slag skapat en konflikt mellan å ena sidan "äldre" keynesianer, som förordar en mycket aktiv kortsiktig kontracyklisk politik ("fine tuning"), och å andra sidan dem som mer betonar behovet av stabilitet i den ekonomiska politiken. Ett viktigt moment i en sådan stabilitet är då en *annonsering* i förväg från regeringens sida av en stabil utveckling av den ekonomiska politiken — exempelvis i form av en stabil expansion av nominell efterfrågan, penningmängd och/eller växelkurs. För att begränsa inflation och förhindra arbetslöshet *på lång sikt* (via minskad internationell konkurrenskraft eller restriktiv ekonomisk politik *i framtiden*) blir en "annonsering" från statsmakternas sida att *inte* "ackommodera" kraftiga faktorprishöjningar därför, antas det, ett viktigt led i en "stabil" ekonomisk politik med sikte på att klara sysselsättningen på lång sikt.

Inflationsproblemet

Detta resonemang leder till ett femte problem som man inte räknade med i tidig keynesiansk makroanalys: svårigheten att "ta ned" en inflationstakt som redan är hög, utan att tvingas ge upp andra mål i den ekonomiska politiken. Under femtio- och sextiotalen hade "keynesianer" naturligtvis inte någon större anledning att ställa denna fråga. Men mot bakgrund av de senaste årens höga inflationstakt har det uppstått en utpräglad konflikt mellan å ena sidan dem som förordar en försiktig och långsam sänkning av inflationstakten ("gradualism") och å andra sidan dem som förordar en kort period av drastiskt restriktiva ekonomisk-politiska åtgärder

(en s k "big-bang"-strategi). Mot bakgrund av svårigheterna att få ned en redan hög inflation har vi också fått en konflikt mellan dem som förordar olika former av inkomstpolic och dem som menar att inkomstpolic antingen inte fungerar (mer än tillfälligt) eller allvarligt nedsätter marknadsekonomins funktionsduglighet — eller båda delarna.

De politiska mekanismerna

En sjätte, och kanske mera fundamental svaghet med traditionell keynesianism är att den delvis visat sig vara baserad på en mycket naiv teori om det *politiska* systemets sätt att fungera. Keynes och hans efterföljare föreställde sig ofta att "framstående akademiska ekonomer" (såsom Keynes själv!), eller lika framstående ekonomiska experter i administrationen, inte bara förstår och kan förutse den makroekonomiska utvecklingen. De antogs dessutom kunna övertyga ansvariga politiker om vad som behöver göras för att stabilisera samhällsekonomin. Under det senaste decenniet har vi alltmer lärt oss att inte endast det ekonomiska systemet, utan också den politiska processen är komplicerad, och att den ofta leder till beslut som inte har mycket att göra med de råd som de ekonomiska-politiska experterna har gett.

Allt detta sammanhänger delvis med att politiker, av naturliga skäl, har betydligt fler mål beträffande samhället än som ryms inom den ekonomiska politikens domäner. En mera grundläggande orsak till att rådgivarnas intentioner så sällan följs är kanske att en regering dessutom måste fästa avgörande vikt både vid möjligheten att klara sig i den politiska konkurrensen och att stå på god fot med starka, organiserade intressegrupper i samhället. Att *på kort sikt* stabilisera regeringsinnehavet blir därmed ofta mera angeläget för en regering än att *på något längre sikt* stabilisera samhällsekonomin — och dessa båda mål sammanfaller långtifrån alltid.

Behovet av nya strategier

Dessa nya erfarenheter om hur våra ekonomier och vårt politiska system fungerar har skapat ett behov av *nya strategier* inom stabiliseringspolitiken. Mina två första punkter — beträffande ekonomins öppenhet och betydelsen av vissa strategiska relativpriser — aktualiserar behovet att delvis arbeta med *nya medel* i den ekonomiska politiken: medel som påverkar reallöner, relativlöner och relativa priser mellan hemmamarknadsvärden och varor som går i utrikeshandel. Men framförallt leder dessa två punkter till en skarp distinktion mellan åtgärder som påverkar *inhemsk efterfrågan* och åtgärder som påverkar global efterfrågan på *inhemsk produktion*. Det är naturligtvis den sistnämnda typen av efterfrågan, och inte den förstnämnda, som är av vikt för inhemsk produktion och sysselsättning. Den tredje ovannämnda bristen i keynesiansk analys är naturligtvis en orsak till de alltmer uttalade förslagen om "utbudspolitik", dvs åtgärder

som påverkar marknadernas flexibilitet som ett komplement till efterfrågepolitik.

De tre sist nämnda bristerna hos keynesiansk politik har däremot ofta tagits som intäkt för att ekonomer bör vara försiktiga med att rekommendera kortsiktig kontracyklisk politik med sikte på att parera "mindre" störningar. De ekonomer som fäster stor vikt vid dessa brister betonar i stället vikten av *en stabil, långsiktigt inriktad politik* som skapar förtroende för stabiliteten hos gällande "ekonomiska spelregler" — även om en sådan politik definitivt inte kan eliminera all kortsiktig makroekonomisk instabilitet. Här ligger kanske i dag den skarpaste konflikten bland olika grupper av ekonomer om stabiliseringspolitikens möjligheter. Enligt min bedömning grundas denna konflikt inte i första hand på olika teorier om hur marknadssystemet fungerar utan på starkt skilda föreställningar om *den politiska processens natur*.